Innspill fra Fellesforbundet til omstillingskommisjonen

1. Innledning – omstilling må handle om utvikling, ikke avvikling

Fellesforbundet mener Norge står foran store omstillinger som følge av klimaendringer, geopolitisk uro, teknologisk utvikling, knapphet på arbeidskraft og endringer i energimarkedene. Omstillingsutvalgets- og kommisjonens arbeid vil derfor få stor betydning for utviklingen av norsk industri, arbeidsliv og velferdsstat i tiårene framover.

For Fellesforbundet er det avgjørende at omstilling ikke forstås som en plan for nedbygging av eksisterende næringer, men som en strategi for hvordan Norge skal utvikle nye næringer og arbeidsplasser med utgangspunkt i den kompetansen, teknologien og industrien vi allerede har bygget opp. Omstillingen må skje på en måte som sikrer at nye arbeidsplasser og verdikjeder bygges opp i takt med at eksisterende næringer gradvis endres.

Historisk har norsk økonomi lykkes fordi vi har videreutviklet eksisterende kompetanse og industriell kapasitet inn i nye markeder og næringer. Dette må også være utgangspunktet for framtidens omstilling.

Fellesforbundet vil samtidig understreke at fortsatt høy verdiskaping er en forutsetning for å opprettholde og videreutvikle det norske velferdsnivået. Den norske samfunnsmodellen er bygget på en tett sammenheng mellom produktiv næringsvirksomhet, høy sysselsetting og finansieringen av velferdsordningene. Denne sammenhengen må synliggjøres tydeligere i omstillingspolitikken.

Kommisjonen bør derfor analysere hvordan:

- eksisterende industriell kompetanse kan videreutvikles,
- norske leverandørmiljøer kan brukes inn i nye grønne næringer,
- og hvordan norsk industri fortsatt kan være en drivkraft for eksportinntekter, sysselsetting og teknologisk utvikling.

Omstillingen må samtidig være sosialt og geografisk bærekraftig. Legitimiteten til omstillingen avhenger av at arbeidsfolk opplever trygghet, at forskjellene holdes lave, og at nye arbeidsplasser faktisk skapes i Norge.

2. Grunnleggende forutsetninger for en vellykket omstilling

Full sysselsetting må være et overordnet mål

Fellesforbundet mener full sysselsetting må være et overordnet mål for omstillingspolitikken. Høy arbeidsledighet vil svekke legitimiteten til omstillingen og bidra til økte forskjeller og sosial uro.

Omstillingspolitikken må derfor innrettes slik at:

- nye arbeidsplasser utvikles parallelt med at utslipp kuttes,
- eksisterende industriell kompetanse tas i bruk i nye næringer,
- og at omstillingen skjer i et tempo som gjør det mulig å overføre kompetanse og erfaring mellom næringer.

Den norske modellen er et konkurransefortrinn

Den norske samarbeidsmodellen med høy organisasjonsgrad, koordinert lønnsdannelse, små lønnsforskjeller og tett samarbeid mellom partene i arbeidslivet er et av Norges viktigste konkurransefortrinn.

Høy tillit, lavt konfliktnivå og sterke kompetansemiljøer har bidratt til høy produktivitet og stor omstillingsevne i norsk arbeidsliv.

Arbeidstakere må derfor involveres aktivt i utviklingen av nye løsninger. Ansatte er ikke bare berørt av omstillingen – de er også en viktig del av løsningene.

Kommisjonen bør derfor analysere:

- hvordan trepartssamarbeidet kan brukes mer aktivt i omstillingen,
- hvordan organisasjonsgraden i fagforeninger kan bevares og styrkes,
- og hvordan et seriøst arbeidsliv kan sikres også i nye grønne næringer.

Rettferdig fordeling og legitimitet

Omstillingen må være rettferdig. Dersom kostnadene ved omstillingen faller uforholdsmessig tungt på enkelte grupper, vil legitimiteten svekkes.

Fellesforbundet mener:

- brede og gode offentlige velferdsordninger,
- et organisert arbeidsliv,
- små lønnsforskjeller
- og en stabil økonomisk politikk

er avgjørende for å hindre økte forskjeller i omstillingen.

Omstillingen må ikke bidra til svekket kjøpekraft eller større økonomisk utrygghet for arbeidsfolk.

3. Kompetanse, arbeidskraft og produktivitet

Arbeidskraftutfordringen må møtes gjennom kompetanse

Norge vil i årene framover møte knapphet på arbeidskraft. Dette gjør det enda viktigere å bruke arbeidskraften strategisk ved å bygge videre på de kompetansemiljøene vi allerede

har, og benytte kompetansen som finnes i arbeidsstyrken. Retten til etter- og videreutdanning er avgjørende for å sikre en rettferdig omstilling. Ingen skal oppleve at deres kompetanse går ut på dato.

Kommisjonen bør analysere hvordan:

- flere fra den potensielle arbeidsstyrken kan komme i arbeid,
- utdanningstilbud kan dimensjoneres bedre etter samfunnets og næringslivets behov,
- og hvordan videre- og etterutdanning kan styrkes.

Fylkeskommunene bør få en tydeligere rolle i å utvikle sterke samarbeidsstrukturer mellom utdanningssystemet og næringslivet.

Fagarbeidere blir avgjørende i framtidens industri

Framtidens industri vil kreve høy kompetanse på alle nivåer. Omstillingen handler ikke bare om akademisk kompetanse, men også om behovet for flere fagarbeidere.

Norge vil trenge:

- fagarbeidere som kan operere og programmere avanserte maskiner,
- kompetanse på automatisering og robotisering,
- og arbeidstakere som kan ta i bruk kunstig intelligens og ny teknologi i produksjonen.

Kommisjonen bør derfor vurdere:

- styrket fagopplæring,
- flere læreplasser,
- og hvordan AI og ny teknologi integreres i utdanning og opplæring.

4. Aktiv næringspolitikk og industriell utvikling

Fellesforbundet mener aktiv næringspolitikk og tilgang på offentlig og privat kapital er avgjørende for å lykkes med omstillingen.

Statlig risikoavlastning og aktiv industripolitikk var avgjørende for utviklingen av olje- og gassnæringen og norsk leverandørindustri. Det vil også være nødvendig for å utvikle nye grønne næringer.

Kommisjonen bør analysere hvordan virkemiddelapparatet bedre kan bidra til:

• skalering og kommersialisering,
• utvikling av hjemmemarkeder,
• og industrialisering av ny teknologi.

Det er særlig behov for bedre virkemidler i overgangen fra pilotprosjekter til kommersiell industriell virksomhet.

Norsk eierskap og statlig eierskap

Fellesforbundet mener eierskap er en sentral del av næringspolitikken.

Statlig eierskap har vært avgjørende for å sikre fellesskapet inntekter fra petroleumsnæringen og bygge norsk leverandørindustri. Det vil også være viktig i nye strategiske næringer.

Kommisjonen bør derfor vurdere:

- hvordan strategisk viktige bedrifter og verdikjeder sterkere kan forankres i Norge,
- hvordan offentlig kapital kan brukes mer aktivt,
- og hvordan staten kan bidra til langsiktig industriell utvikling.

5. Utvikle, ikke avvikle

Fellesforbundet mener norsk omstilling må bygge videre på eksisterende næringer og kompetansemiljøer.

Fraværet av russisk gass og økende geopolitisk uro viser hvor viktig norske energileveranser er for Europa. Norge skal fortsatt være en stabil og pålitelig energileverandør.

Det må derfor legges til rette for:

- fortsatt aktivitet på norsk sokkel,
- videre leteaktivitet,
- og investeringer som opprettholder kompetanse og sysselsetting.

Samtidig må Norge bruke kompetansen fra olje- og gassnæringen til å utvikle:

- karbonfangst og -lagring,
- hydrogen,
- havvind,
- mineralutvinning,
- og andre nye grønne næringer.

Dette vil bidra til å sikre arbeidsplasser og overføre kompetanse til nye markeder over tid.

6. Kraft, elektrifisering og industri

Tilgang på stabil og rimelig kraft har historisk vært et av norsk industris viktigste konkurransefortrinn.

Elektrifisering av samfunnet vil øke kraftbehovet betydelig. For å sikre konkurransekraft og unngå høye strømpriser må Norge bygge ut mer kraftproduksjon og nett.

Fellesforbundet mener det må satses på:

- oppgradering og utvidelse av vannkraft,
- havvind med sterke industrielle ringvirkninger i Norge,
- og landvind der lokaldemokrati, naturhensyn og urfolks rettigheter ivaretas.

Det er avgjørende å synliggjøre at tilgang på kraft er grunnlaget for verdiskaping i Norge – og dermed for sterke lokalsamfunn og en bærekraftig velferdsstat. Samtidig er kraftdebatten sterkt polarisert: De fleste ønsker lavere og mer stabile strømpriser, men færre støtter nye utbygginger som kan gi nettopp dette. Oppgraderinger av vannkraft alene er ikke tilstrekkelig. Havvind kan bidra med mer kraft, lavere priser, klimakutt og videre industriutvikling. Landvind er den raskeste og rimeligste måten å øke produksjonen på, og kan også gi viktige inntekter til kommunene som legger til rette for utbygging.

Fellesforbundet mener det er behov for mer konkrete tiltak for å sikre nødvendig kraftutbygging og raskere gjennomføring av viktige prosjekter:

- Det bør etableres **industrivekstavtaler** som et virkemiddel for å koble kraftutbygging og industriutvikling tettere sammen. Dette kan være forpliktende avtaler mellom staten, kommuner, fylkeskommuner, industri og kraftprodusenter, der kommuner som stiller arealer til disposisjon for ny kraftproduksjon får forutsigbare gevinster gjennom industriinvesteringer, arbeidsplasser og støtte til lokal utvikling. Avtalene kan bidra til bedre koordinering mellom kraft, nett og industri, redusere risiko og utløse raskere investeringer.
- Det bør innføres utredningsplikt/kunnskapsplikt før prinsipielle nei-vedtak, slik at beslutninger tas på et best mulig kunnskapsgrunnlag
- Konsesjons- og planprosesser må effektiviseres for å redusere tiden fra prosjektidé til realisering
- Det bør vurderes en preproduksjonsavgift for vindkraft, slik at kommuner får økonomiske fordeler tidligere i prosjektløpet og sterkere incentiv til å si ja

- Det er behov for et mer helhetlig rammeverk som balanserer hensynet til natur, lokalsamfunn og næringsutvikling på en mer forutsigbar måte. Vi må kunne legge til rette for ny aktivitet i næringslivet samtidig som vi tar vare på naturen.

Kraften må prioriteres til verdiskaping

I perioder med knapphet må kraft prioriteres til:

- eksisterende industri,
- ny grønn industri,
- og samfunnsnyttig virksomhet.

Fellesforbundet mener datasentre for kryptovaluta ikke bør prioriteres foran industriarbeidsplasser og verdiskaping.

Kommisjonen bør også vurdere hvordan økt nasjonal regulering i kraftpolitikken kan sikre stabile og forutsigbare strømpriser for husholdninger og industri, herunder etablering av et statlig strømselskap. Et slikt selskap kan tilby fastpriskontrakter og prissikringsavtaler til aktører uten langsiktige kraftavtaler, og selge kraft direkte til sluttbrukere. Dette vil styrke den politiske styringen av strømprisen uten behov for generelle støtteordninger over statsbudsjettet.

For videre utbygging av fornybar kraft, som vind og sol, må utbyggere sikres tilstrekkelig avkastning gjennom langsiktige kontrakter som reduserer prisrisiko. Et statlig strømselskap kan bidra ved å inngå slike avtaler både med store strømkjøpere og med produsenter, herunder vindkraft på land og til havs og vannkraft med magasinkapasitet.

Samtidig legges det til grunn at selskapet over tid skal være økonomisk bærekraftig, ikke avhengig av statlige overføringer, og dekke egne kostnader. Dette kan styrke samfunnsaksepten for den grønne omstillingen og gi mer forutsigbare vilkår for industrien.

7. Klima og konkurranseevne

Fellesforbundet støtter ambisiøse klimamål. Tidlig omstilling kan gi Norge konkurransefortrinn i nye markeder.

Samtidig må klimatiltak gjennomføres på en måte som:

- ivaretar konkurranseevnen,
- hindrer karbonlekkasje,
- og sikrer arbeidsplasser i Norge.

Kommisjonen bør analysere hvordan:

- klimatiltak kan kombineres med industriell utvikling,
- mekanismer for å forhindre utflytting, som EUs CBAM og CO2-kompensasjonsordningen, er helt nødvendige for å sikre konkurransekraft,
- og hvordan de mest virkningsfulle klimatiltakene kan prioriteres først.

Det er avgjørende at omstilling til lavere utslipp ikke svekker næringslivets konkurranseevne. Derfor trengs ordninger som utjevner konkurranseulemper mot land med mindre ambisiøs klimapolitikk. Europa har over tid tapt konkurransekraft, delvis fordi ambisiøse klimamål ikke har vært tilstrekkelig forankret i en helhetlig industripolitikk. Samtidig har man i for liten grad utnyttet markedsmakten til å prise utslipp fra varer som importeres til EU. CBAM er et viktig skritt, men er foreløpig ufullstendig og løser ikke utfordringen alene. Derfor er CO_2-kompensasjonsordningen, eller tilsvarende mekanismer, fortsatt helt nødvendig for å sikre like konkurransevilkår.

8. Forskning, innovasjon og kapital

Norge investerer mindre i forskning og utvikling enn mange sammenlignbare land.

Fellesforbundet mener det er behov for:

- økte investeringer i FoU,
- sterkere kobling mellom forskning og næringsliv,
- mer risikokapital,
- og bedre tilgang på såkorn- og venturekapital.

Kommisjonen bør vurdere:

- hvordan forskningsmidler kan bidra mer direkte til næringslivets utvikling,
- hvordan næringslivet kan involveres tettere i forskningsprosjekter,
- og hvordan kapital i større grad kan reinvesteres i norsk næringsliv.

9. Europa, handel og strategisk autonomi

EU representerer Norges viktigste marked, og store deler av klimapolitikken og den grønne næringspolitikken utvikles i EU.

Norge må derfor:

- koble seg tidlig på EU-prosesser,
- påvirke regelverk som har betydning for norsk industri og arbeidsliv,

- og sikre at norske interesser ivaretas bedre i utviklingen av nytt regelverk, herunder si tydelig ifra når EU-politikk risikerer å svekke norsk suverenitet, arbeidstakerrettigheter, demokrati eller konkurranseevne.

Omstillingskommisjonen bør analysere hvordan:

- EØS-avtalen påvirker norsk omstillingsevne og arbeidsliv,
- Norge kan styrke sin strategiske autonomi,
- og hvordan norsk industri kan sikres konkurransedyktige rammevilkår i møte med europeisk og global konkurranse.

10. Avslutning

Fellesforbundet mener Norge har store muligheter til å lykkes med omstillingen dersom vi bygger videre på:

- den norske modellen,
- høy og praktisk kompetanse,
- sterke industrimiljøer,
- aktiv næringspolitikk,
- og bedre velferdsordninger.

Omstillingen må handle om å utvikle nye arbeidsplasser og ny industri – ikke om å bygge ned grunnlaget for dagens verdiskaping før nye næringer er på plass.

Norge må derfor prioritere utviklingen av nye næringer med høy produktivitet og verdiskaping. Selv om inntektene fra olje- og gassvirksomheten vanskelig kan erstattes fullt ut, er det avgjørende at nye eksportrettede industriarbeidsplasser vokser fram.

Uten tilstrekkelig verdiskaping vil handlingsrommet for velferdsstaten, lønnsnivået og den norske modellen svekkes over tid. Historisk har nettopp koblingen mellom industriutvikling, økonomisk vekst og sterke velferdsordninger vært avgjørende for Norges suksess. Denne koblingen må fortsatt ligge til grunn for norsk omstillingspolitikk.

Kommisjonens arbeid må derfor ta utgangspunkt i hvordan Norge kan:

- kombinere klimakutt med industriell utvikling,
- sikre høy sysselsetting,
- styrke konkurranseevnen,
- og bevare små forskjeller og høy tillit i samfunnet.